

ANNA MAGDALENA KOSIŃSKA
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

How much further?¹ Analiza wybranego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach przeciwko Grecji dotyczących naruszeń praw migrantów

Słowa kluczowe: migracje, azyl, Grecja, detencja, orzecznictwo ETPC

1. Uwagi wstępne. Sytuacja migracyjna Grecji

Grecja po II wojnie światowej była początkowo krajem emigracyjnym, wysyłającym swoich obywateli do państw Europy Zachodniej – odpływ pracowników niskow kwalifikowanych trwał przede wszystkim do 1973 r.² Obecna trudna sytuacja migracyjna Grecji jest konsekwencją wprowadzenia wspólnych regulacji prawnych w strefie Schengen i ustalenia państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosków jako zasadniczo pierwszego państwa wjazdu do strefy (Konwencja Dublińska, obecnie rozporządzenie Dublin III)³ – tym samym Grecja stała się ze względu na położenie geograficzne atrakcyjnym krajem dla osób poszukujących ochrony międzynarodowej⁴, doświadczając niebywalej presji migracyjnej, która w ciągu ostatnich 10 lat przybrała na sile.

Migranci przybywający do Grecji korzystają przede wszystkim z tzw. szlaku wschodniośródziemnomorskiego – zgodnie z danymi Agencji Frontex

¹ Tytuł artykułu nawiązuje do filmu przygotowanego przez ECRE (European Council on Refugees and Exiles) pod tym samym tytułem. Dokument przedstawia losy migrantów przybywających do Grecji i starających się o uzyskanie ochrony międzynarodowej i dostępny jest na stronie : <https://www.youtube.com/watch?v=Bsjd3oUwC9M> [dostęp: 20.07.2016].

² J. Arango, *Early starters and newcomers. Comparing countries of immigration and immigration regimes in Europe*, [w:] M. Okólski (red.), *European Immigration, Trends, Structures and Policy Implications*, Amsterdam 2012, s. 33. Zob. również : M. Wójcik-Żołądek, *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, „Studia Biura Analiz Sejmowych” 4/2014, s. 20 i nn.

³ Na ten temat zob. również: F. Maiani, *The Dublin III Regulation: A New Legal Framework for More Human System?*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System. A New European Refugee Law*, ed. V. Chetail, P. De Bruycker, F. Maiani, Brill 2016, s. 101 i nn.

⁴ J. Peixoto, J. Arango, C. Bonifazi, *Immigrants, markets and policies in Southern Europe. The making of an immigration model*, [w:] M. Okólski (red.) *European Immigrations. Trends, structures and policy implications*, Amsterdam 2012, s. 118. Grecja narażona była również (i jest nadal) na napływ migrantów nieregularnych – zgodnie z danymi dotyczącymi akcji regulacyjnych (abolycji dla cudzoziemców), przeprowadzonych w latach 1996–2000, uregulowany został w ten sposób pobyt prawie 600 000 osób (ibidem, s. 125).

w 2015 r. tą drogą przybyło ok. 885 000 migrantów (17 razy więcej niż w 2014 r.), przede wszystkim docierając do greckich wysp, w tym na Lesbos⁵.

Grecja, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, implementowała pakiet dyrektyw azylowych i realizuje Wspólną Europejską Politykę Azylową oraz politykę migracyjną jako zobowiązanie wynikające z traktatów. Zasadniczo, do momentu wybuchu kryzysu migracyjnego, osoby poszukujące azylu traktowały Grecję jako kraj tranzytowy, i tym samym w latach 2011–2014 liczba składanych wniosków o status uchodźcy nie przekraczała 10 000, stanowiąc niecałe 2% wszystkich wniosków składanych w krajach UE⁶.

Dyskusja na temat problemów Grecji w zakresie warunków w ośrodkach recepcyjnych, jak również warunków detencji trwała na forum UE od dawna⁷. Na temat złych warunków detencji migrantów wypowiadał się również specjalny sprawozdawca ONZ ds. praw migrantów Francois Crepeau⁸. PICUM w raporcie dotyczącym implementacji tzw. dyrektywy powrotowej krytycznie wypowiedziało się na temat prawa greckiego z marca 2014 r., które zezwoliło na stosowanie nieograniczonej detencji migrantów nieregularnych (prawo unijne zezwala na maksymalnie 18 miesięczny okres) w przypadku braku współpracy ze strony cudzoziemca⁹. Agencja Unii Europejskiej ds. Praw Podstawowych (FRA) przygotowała w 2013 r. raport na temat sytuacji na Morzu Śródziemnym¹⁰, zwracając uwagę na konieczność zapewnienia humanitarnych warunków recepcyjnych osobom docierającym drogą morską do wybrzeży Europy¹¹.

⁵ <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> [dostęp: 20.07.2016]. W samym tylko październiku było to 216 000 osób. W I półroczu 2016 r. szlakiem tym przybyło 160 100 osób, przede wszystkim z Syrii, Iraku i Afganistanu (<http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/> [dostęp: 20.07.2016].).

⁶ Country Factsheet Greece 2014, European Migration Network, s.4–5. Co ciekawe, w latach 2011–2013 zaledwie 1% decyzji był pozytywny (udzielano status uchodźcy). W 2014 r. decyzji pozytywnych było już 10 %. Dane dostępne na stronie: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/country-factsheets/12.greece_emn_country_factsheet_2014.pdf [dostęp: 20.07.2016].

⁷ Country Factsheet Greece 2014, s. 1. Zob. również M. Bosworth, *Inside immigration detention*, Oxford 2014, s. 214; A. Triandafyllidou, M. Ambrosini, *Irregular Immigration Control in Italy and Greece: Strong Fencing and Weak Gate keeping serving the Labour Market*, “European Journal of Migration and Law” Vol. 13, No. 3/2011, s. 251 i nn.

⁸ Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, François Crépeau, Regional study: management of the external borders of the European Union and its impact on the human rights of migrants*, 23.04.2013, A/HRC/23/46, document dostępny na stronie: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.46_en.pdf [dostęp: 20.07.2016].

⁹ PICUM Position Paper on EU Return Directive, April 2015, s. 11. Raport dostępny jest na stronie www.picum.org [dostęp: 20.07.2016].

¹⁰ Na temat zatrzymań migrantów na morzu zob. również T. Gammeltoft-Hansen, *Access to asylum, International Refugee Law and the Globalisation of Migration Control*, Cambridge 2011, s. 120.

¹¹ *Fundamental Rights at Europe's southern sea borders*, FRA 2013, s. 74. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fundamental-rights-europes-southern-sea-borders-jul-13_en.pdf [dostęp: 20.07.2016]. Zob. również: Refugee and Migrant Emergency in Europe. City of Athens shelter analysis – raport przygotowany przez Catholic Relief Services (2016), dostępny na stronie:

Kryzys migracyjny, który rozpoczął się od tragicznych wydarzeń w okolicach Lampedusy w kwietniu 2015 r., sprawił, że problem naruszeń praw migrantów zyskał nowy wymiar etyczny i tym samym głos obrońców praw człowieka staje się bardziej słyszalny¹².

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie aktualnego orzecznictwa ETPC w sprawach dotyczących migrantów (przede wszystkim chodzi o naruszenia art. 3 i 5 Konwencji) – orzeczeń wydanych od kwietnia 2015 r. do końca czerwca 2016 r. Oczywiście ze względu na pewną opieszałość procedowania, wyroki ETPC wciąż odnoszą się do naruszeń z lat 2010 i 2011 r. Tym bardziej jednak zasługują na omówienie, bo sytuacja w Grecji zdaje się wydawać „niekończącą się opowieścią” i mimo podjęcia działań sanacyjnych na poziomie UE w związku z wdrażaniem przez Grecję polityki migracyjnej, nie wydaje się, aby ulegała ona znaczącej poprawie¹³.

W przypadku orzecznictwa ETPC, dotychczas zapadło 236 wyroków stwierdzających naruszenie przez Grecję art. 3 Konwencji (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania)¹⁴ oraz 133 wyroki potwierdzające naruszenie art. 5 Konwencji (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego)¹⁵.

2. Kluczowe orzecznictwo dotyczące naruszeń praw migrantów w Grecji

Z całą pewnością kamieniem milowym orzecznictwa ETPC w sprawie naruszeń standardów praw człowieka przez Grecję była sprawa *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji*¹⁶. W związku ze skargą obywatela Afganistanu, który wjechał do Unii Europejskiej przez Grecję do Belgii i następnie w ramach systemu dublińskiego został zawrócony do kraju pierwszego wjazdu, Trybunał rozpatrywał zarzut naruszenia art. 3 Konwencji. Trybunał stwierdził naruszenie

http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CRSShelterAssessment_RefugeeCrisis_FinalReport_public.pdf [dostęp: 20.07.2016].

¹² Zob. przykładowo opinię FRA Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on fundamental rights in the 'hotspots' set up in Greece and Italy, Vienna 29 November 2016, opinia dostępna na stronie www.fra.europa.eu [dostęp: 7.01.2017].

¹³ Sytuacja migracyjna Grecji jest na bieżąco relacjonowana przez ECRE - <http://www.ecre.org/tag/greece/page/2/> [dostęp: 20.07.2016].

¹⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1993. 61.284 ze zm. Zob. również: L. Garlicki, *Komentarz do art. 3*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, t. 1. *Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2010, s. 96 i nn.

¹⁵ Ibidem. Zob. również: P. Hofmański, *Komentarz do art. 5*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o ochronie praw człowieka...*, s. 152 i nn.

¹⁶ Wyrok ETPC w sprawie *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji* z 21.01.2011 r., nr skargi 30696/09. Zob. V. Moreno-Lax, *Dismantling the Dublin System: M.S.S. v. Belgium and Greece*, "European Journal of Migration and Law" 14 (2012), s. 5.

Na temat systemu dublińskiego zob. również M. Garlick, *The Dublin System, Solidarity and Individual Rights*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System...*, s. 159 i nn.

zakazu niehumanitarnego traktowania przez Grecję w związku z warunkami detencji, w jakich przebywał aplikujący po zawróceniu do Grecji oraz art. 3 i 13 w związku z brakami systemowymi w procedurze azylowej. Co jednak kluczowe, skład orzekający uznał, że zawrócenie skarżącego do Grecji naraziło go na niehumanitarne traktowanie w związku z panującymi tam warunkami w ośrodkach dla migrantów oraz problemami proceduralnymi, jakich doświadczają azylanci. Od tego czasu uznaje się, że w ramach systemu dublińskiego (który wskazuje państwo UE właściwe do rozpatrzenia wniosku azylowego) nie należy zwracać migrantów do Grecji, jeśli była ona krajem pierwszego wjazdu, ze względu na ryzyko niehumanitarnego traktowania. Konsekwencją wyroku ETPC były orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, potwierdzające zakaz zawróceń dublińskich w sprawach *N.S.*¹⁷, *Puid*¹⁸ oraz *Halaf*¹⁹.

Jednak Grecja z problemami recepcji migrantów borykała się już wcześniej. W wyroku *Dougoz przeciwko Grecji* Trybunał uznał naruszenie art. 3 Konwencji, w związku z warunkami, jakie panowały w ośrodku detencyjnym w Drapetsona (przeludnienie, brudne cele, brak świeżego powietrza, światła dziennego i miejsca do aktywności fizycznej)²⁰.

Również w sprawie *S.D. przeciwko Grecji* Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w związku z warunkami detencji, w jakich przebywał obywatel turecki (brak możliwości wyjścia na zewnątrz, brak dostępu do telefonu, brak dostępu do czystej pościeli, koców, ciepłej wody).²¹

W kolejnym znaczącym wyroku, w sprawie *A.A. przeciwko Grecji*, Trybunał uznał również naruszenie art. 3 Konwencji²². Aplikującym był obywatel Palestyny, aresztowany przez grecką straż przybrzeżną po ucieczce z obozu dla uchodźców w Lebanonie. Policja w Samos umieściła go w areszcie i wydała nakaz powrotu do państwa pochodzenia. Pan A. A. zaskarżył warunki panujące w ośrodku detencyjnym w Samos (brudne podłogi, na których osadzeni musieli jeść i spać, śmieci leżące w korytarzach, brak właściwego jedzenia, które było przygotowywane w niehigienicznych warunkach, okna zabite deskami, brak ciepłej wody, brak dostępu do telefonu i przeludnienie –140–190 osób w ośrodku przygotowanym do przyjęcia 100 osób). Trybunał zwrócił także uwagę, że osadzeni nie mieli dostępu do właściwej opieki medycznej i bazując na zarzutach skarżącego, jak również na raportach organizacji pozarządowych, orzekł o naruszeniu art. 3 Konwencji.

¹⁷ Wyrok TSUE z dnia 21 grudnia 2011 r. *N.S. v Secretary of State for Home Department*, C – 411/10 i C – 493/10.

¹⁸ Wyrok TSUE z 14 listopada 2013 r. *Bundesrepublik Deutschland przeciwko Kavehowi Puidowi*, C 4/11.

¹⁹ Wyrok TSUE z 30 maja 2013 r. *Zuheyr Frayeh Halaf przeciwko Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C 528/11.

²⁰ Wyrok ETPC z 06.06.2001 r. w sprawie *Dougoz przeciwko Grecji*, skarga nr 40907/98.

²¹ Wyrok ETPC z 11.06.2009 r. w sprawie *S.D. przeciwko Grecji*, skarga nr 53541/07.

²² Wyrok ETPC z 22.07.2010 r. w sprawie *A.A. przeciwko Grecji*, skarga nr 12186/08.

Wyrok w sprawie M.S.S. nie był również znaczącym przełomem, ponieważ przed Trybunałem toczyły się już liczne postępowania dotyczące naruszeń praw cudzoziemców pozostających w detencji i tym samym przeciwko Grecji w krótkim czasie zapadły kolejne wyroki stwierdzające naruszenie art. 3 i 5 Konwencji. I tak, w sprawie R. U. (analogicznie do wyroku w sprawie S.D) Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w związku z warunkami detencji w ośrodkach w Soufli i Petrou Ralli (aplikującym był obywatel turecki narodowości kurdyjskiej, ubiegający się o nadanie statusu uchodźcy)²³. Podobnie w wyroku w sprawie A.F. skład orzekający uznał naruszenie art. 3 w związku z warunkami, jakie panowały w ośrodku detencyjnym w Feres. Skarżącym w sprawie był Irańczyk, któremu władze greckie odmówiły zarejestrowania wniosku azylowego²⁴.

Warto również wspomnieć, że stwierdzenia naruszeń wobec Grecji dotyczyły tzw. grup wrażliwych, jak małoletni bez opieki (*Rahimi przeciwko Grecji*)²⁵ czy kobiety w ciąży (*Mahmundi i inni przeciwko Grecji*)²⁶.

Grecja została również uznana winną wydaleń zbiorowych w sprawie Sharifi²⁷. Postępowanie dotyczyło obywateli Afganistanu, Sudanu i Erytrei (w sumie 35 osób), którzy wjechali nielegalnie do Włoch z terytorium Grecji i zostali tamże zawróceni. Skarżący uznali, że obawiają się arbitralnego wydalenia z Grecji do krajów pochodzenia i narażenia na utratę życia, tortury oraz nieludzkie traktowanie. Trybunał potwierdził naruszenie przez Włochy art. 4 Protokołu nr 4 do Konwencji (zakaz zbiorowych wydaleń) w stosunku do sytuacji, w jakiej znaleźli się aplikujący podczas zawrócenia do Grecji. Trybunał uznał również, że Grecja naruszyła art. 3 Konwencji w związku z brakiem dostępu do procedury azylowej i ryzykiem deportacji do Afganistanu.

3. Aktualne orzecznictwo ETPC w sprawach dotyczących naruszeń praw migrantów

Jak zostało powiedziane wcześniej, celem niniejszego artykułu jest analiza aktualnego orzecznictwa ETPC w sprawach dotyczących naruszeń praw migrantów w Grecji. Jak wynika z przytoczonego powyżej *case law*, Grecja wielokrotnie została uznana za odpowiedzialną naruszenia art. 3 i 5 Konwencji, przede wszystkim w związku ze złymi warunkami panującymi w ośrodkach

²³ Wyrok ETPC z 07.06.2011 r. w sprawie *R.U. przeciwko Grecji*, skarga nr 2237/08.

²⁴ Wyrok ETPC z 13.06.2013 r. w sprawie *A.F. przeciwko Grecji*, skarga nr 53709/11.

Podobnie naruszenie art. 3 Konwencji stwierdził Trybunał w wyroku *Horshill przeciwko Grecji* oraz w sprawach połączonych *C.D. i inni przeciwko Grecji* (skargi nr 33441/10, 33468/10, 33476/10).

²⁵ Wyrok ETPC z 5.04.2011 r. w sprawie *Rahimi przeciwko Grecji*, skarga nr 8687/08.

²⁶ Wyrok ETPC z 31.07.2012 r. w sprawie *Mahmundi przeciwko Grecji*, skarga nr 14902/10.

²⁷ Wyrok ETPC z 5.04.2011 r. w sprawie *Sharifi i inni przeciwko Włochom i Grecji*, skarga nr 16643/09.

detencyjnych. Ta część artykułu poświęcona została charakterystyce orzeczeń EPTC, które zapadły w pierwszym roku europejskiego kryzysu migracyjnego, tj. pomiędzy kwietniem 2015 r. a czerwcem 2016 r., i które w sposób najbardziej aktualny odzwierciedlają problemy, z jakimi mierzyć się musi od kilku lat Grecja jako państwo pozostające na granicy zewnętrznej UE.

Celem omówienia i analizy orzeczeń z okresu kryzysu migracyjnego jest również zbadanie tezy, czy aktualnie panująca w Europie sytuacja miała jakikolwiek wpływ na zmianę linii orzeczniczej i kwalifikację prawną sytuacji, jakich doświadczali migranci w Grecji. Warto tutaj zaznaczyć, że zakaz niehumanitarnego traktowania, gwarantowany w art. 3 Konwencji, ma charakter prawa niederegowalnego, co oznacza, że nie można jego obowiązywania uchylić nawet ze względu na wyjątkową sytuację zewnętrzną²⁸. Problemy, z jakimi zmagają się państwo greckie, nie powinny mieć w żadnym wypadku wpływu na prawną kwalifikację traktowania, jakiego doświadczali cudzoziemcy ubiegający się o ochronę międzynarodową.

Warto również zaznaczyć, że każde stwierdzenie niehumanitarnego traktowania migrantów ubiegających się o ochronę międzynarodową w państwach członkowskich UE zasługuje na jak najwyższą krytykę. Dochodzi w takich przypadkach do hańbiącej dla UE sytuacji, w której cudzoziemiec, mimo że nie wydalony do kraju pochodzenia (z którego uciekał, chcąc uniknąć niehumanitarnego traktowania), doświadcza poniżenia i traumy kwalifikowanej prawnie tożsamo z sytuacją, gdy zostałby zawrócony do państwa pochodzenia nierespektującego zasad demokracji i praw człowieka. Sytuacje takie są wyjątkowo obciążające moralnie dla państw członkowskich i prowadzą zarówno do nadszarpnięcia zaufania dla Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego (który zgodnie z Preambulami dyrektyw zapewnia poszanowanie praw podstawowych), jak też skutkują podważeniem autorytetu samej Unii na arenie międzynarodowej.

Pierwszy z analizowanych wyroków, *E.A. przeciwko Grecji*, wydany został 30 lipca 2015 r.²⁹ Skarga złożona została przez obywatela Iranu, wobec którego zastosowano środek detencyjny w celu wydalenia w ośrodku straży granicznej w Soufli i Venna. Skarżący twierdził, że po wjeździe na terytorium Grecji złożył wniosek o status uchodźcy, jednak nie został on prawidłowo zarejestrowany. Cudzoziemiec, podczas pobytu w ośrodku, złożył skargę na złe warunki detencji, która została odrzucona w I instancji. Sąd II instancji zarządził jednak zwolnienie skarżącego, uznając, że nie przebywał on we właściwym obiekcie. Ponadto skarżący twierdził, że dowiedział się o odrzuceniu złożonego wniosku azylowego dopiero w momencie, kiedy opuścił Grecję i przedostał się do Szwecji, gdzie uzyskał status uchodźcy. Pan E.A. zaskarżył warunki panujące w ośrodku detencyjnym jako naruszające art. 3 Konwencji (przepelnienie, problemy z zachowaniem czystości pomieszczeń, brak dostępu

²⁸ B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona*, Toruń 2010, s. 220.

²⁹ Wyrok ETPC z 30.07.2015 r. w sprawie *E.A. przeciwko Grecji*, skarga nr 74308/10.

do naturalnego światła), co więcej, powołał się również na art. 5 oraz art. 13 (prawo do skutecznego środka prawnego). W wyroku Trybunał uznał naruszenie art. 3, 5 ust. 4 i 13 Konwencji. Warto podkreślić, że większość migrantów przybywających do Grecji traktuje ją jako państwo tranzytowe i korzystając z beneficjów orzeczenia w sprawie M.S.S., stara się przedostać do innych, mniej obciążonych wnioskami azylowymi, państw UE. Sukces pana E.A. w ubieganiu się o ochronę międzynarodową w Szwecji zdaje się tylko potwierdzać zasadność wyroku Trybunału.

Kolejny wyrok przeciwko Grecji został wydany 15 listopada 2015 r. w sprawie A.Y.³⁰ Skarżącym był również obywatel Iraku, który opuścił kraj pochodzenia w związku z groźbami, jakie otrzymywał z powodu współpracy z wojskiem amerykańskim. A. Y. został aresztowany w październiku 2010 r. w Tycheru z powodu nielegalnego przekroczenia granicy. Po czterech dniach pobytu w detencji została wydana wobec cudzoziemca decyzja wydalenkowa do Turcji. Powrót cudzoziemca został wstrzymany, gdyż decyzję dyrektora Straży Granicznej w Tycheru zakwestionowały władze tureckie. Z końcem listopada skarżący odbył rozmowę z przedstawicielami Agencji Frontex i Policji celem korekty danych osobowych, zaś wniosek o udzielenie statusu uchodźcy pana A. Y. został odrzucony. W grudniu 2010 r. pan A. Y. poprosił przedstawicieli ministerstwa solidarności społecznej o pomoc w znalezieniu mieszkania. Jednocześnie raport sporządzony przez Lekarzy Bez Granic wykazał, że cudzoziemiec cierpiał na astmę. Skarżący złożył skargę na umieszczenie go w detencji, twierdząc, że jest nieuzasadniona, gdyż organizacje pozarządowe mogą zapewnić mu schronienie, zaś on sam nie może być wydany, bo nie zakończyło się ostatecznie postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej. W styczniu 2011 r. Sąd Administracyjny przychylił się do prośby cudzoziemca i został on zwolniony z detencji. Cudzoziemiec zaskarżył warunki panujące w ośrodku detencyjnym w Tycheru jako sprzeczne z art. 3 Konwencji, ponadto żądał uznania naruszenia art. 13 Konwencji w związku z problemami w funkcjonowaniu systemu azylowego w Grecji, narażeniem na wydalenie do Turcji i w konsekwencji do Iraku, gdzie byłby narażony na tortury i nieludzkie traktowanie i art. 5 Konwencji w związku z warunkami panującymi w ośrodku straży granicznej. Trybunał w wyroku uznał naruszenie art. 3 i 13, nie uznał jednak zarzutu naruszenia art. 5 Konwencji. Wyrok ten jest niezwykle aktualny i nie powinien być pominięty w dyskursie dotyczącym implementacji polityki azylowej Unii na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej, gdyż dotyczy bezpośrednio problemu wydalenia migrantów do Turcji. Tym samym stan faktyczny i kwalifikacja prawna znajdują analogie do obecnej sytuacji w Grecji, zaś uznanie narażenia na wydalenie do Turcji za sprzeczne z art. 3 Konwencji wydaje się, niestety, nadal aktualne.

W związku z panującym kryzysem, Unia podjęła się zacieśnienia współpracy z Turcją. W konkluzjach szczytu Rady Europejskiej z 18 marca 2016 r.

³⁰ Wyrok ETPC z 15.11.2015 w sprawie A.Y. *przeciwko Grecji*, skarga nr 58399/11.

zadeklarowana została możliwość odsyłania przez Grecję do Turcji migrantów nielegalnie przekraczających granice³¹. Jednocześnie Komisja Europejska wydała 16 marca 2016 r. komunikat „Dalsze etapy operacyjne we współpracy między UE a Turcją w dziedzinie migracji”, proponując, by uznać Grecję za bezpieczne państwo trzecie w rozumieniu dyrektywy 2013/32³². Ostatecznie, przy ogromnej krytyce organizacji pozarządowych, przyjęty został projekt rozporządzenia, w którym na listę bezpiecznych państw trzecich wpisana została również Turcja³³. Trudno nie zgodzić się z opiniami ekspertów, którzy podkreślają, że Turcja nie spełnia warunków z art. 38 dyrektywy 2013/32, zaś rozwiązanie problemów recepcyjnych Grecji poprzez zrzucenie odpowiedzialności na Turcję nie przyniesie dobrych efektów i skutkować może kolejnymi naruszeniami praw migrantów, w tym osób kwalifikujących się do tzw. grup wrażliwych³⁴.

Wyrok w sprawie H. A. z 21 stycznia 2016 r.³⁵ dotyczył obywatela Iranu, który został umieszczony w ośrodku detencyjnym w Soufli (posterunek straży granicznej) w związku z realizacją wydalenia. Skarżący został zatrzymany w sierpniu 2010 r. w Evros przez grecką policję. Po wydaniu decyzji wydaleniowej jego powrót został wstrzymany, gdyż tureckie władze odmówiły przyjęcia cudzoziemca. Skarżący twierdził, że nie został poinformowany o swojej sytuacji prawnej, powodach detencji, jak również dostępnych środkach prawnych. Ponadto pan H. A. zarzucił władzom greckim, że nie otrzymał decyzji powrotowej oraz został zmuszony do podpisania dokumentów w języku greckim, bez możliwości dostępu do tłumacza. Cudzoziemiec złożył skargę na podstawy i warunki detencji do sądu administracyjnego, która została odrzucona ze względu na ryzyko ucieczki cudzoziemca i brak dowodów potwierdzających zarzuty złych warunków pobytowych. W apelacji skarżący ponowił zarzuty, podnosząc, że jego warunki pobytowe ulegają systematycznemu pogorszeniu, zaś organizacje pozarządowe mogą udzielić mu schronienia. Sąd II instancji wyraził zgodę na zwolnienie. Pan H. A. opuścił ośrodek straży granicznej po

³¹ Odsyłanie miało mieć miejsce od 1 czerwca 2016 r. Zob. EU-Turkey statement, 18 March 2016, Press release 144/16 18/03/2016, http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2016/3/40802210113_en.pdf [dostęp: 1.08.2016].

³² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej Dziennik Urzędowy UE z 29.06.2013 r., L 180/60. Zob.

Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council next operational steps in EU-Turkey cooperation in the field of migration, Brussels, 16.3.2016 COM(2016) 166 final.

³³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające unijny wspólny wykaz bezpiecznych krajów pochodzenia do celów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej oraz zmieniające dyrektywę 2013/32/UE, Bruksela, dnia 9.9.2015 COM(2015) 452 final, 2015/0211(COD)

³⁴ Zob. przykładowo opinię ECRE: ECRE Comments on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing an EU common list of safe countries of origin and amending the recast Asylum Procedures Directive (COM(2015) 452), October 2015, http://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-Comments-on-the-Commission-Proposal-for-an-EU-common-list-of-safe-countries-of-origin_Oct-2015.pdf [dostęp: 10.09.2016].

³⁵ Wyrok ETPC z 21.01.2016 w sprawie *H.A. przeciwko Grecji*, skarga nr 58424/11.

5 miesiącach. Rozpatrując skargę, ETPC uznał naruszenie art. 3 w związku z warunkami panującymi w Soufli, a także naruszenie art. 5 ust. 1 i 5 ust. 4 w związku z arbitralną detencją

Również naruszenia art. 3 i 5 Konwencji dotyczyła sprawa Amadou³⁶. Aplikujący, Khan Amadou, obywatel Gambii, wjechał do Grecji w 2010 r. i został zatrzymany przez policję graniczną. Szef policji granicznej w Orestida zdecydował o umieszczeniu cudzoziemca w tymczasowym areszcie (na maksymalnie 3 dni) celem wydania decyzji powrotowej. Następnie, 3 sierpnia 2010 r. wobec Pana Amadou wydana została decyzja nakazująca wydalenie i postanowiono o jego dalszej detencji na okres nieprzekraczający 6 miesięcy. Cudzoziemiec przebywał w ośrodku policji granicznej w Fylakio. We wrześniu 2010 r. zwrócił się z wnioskiem o uchylenie decyzji wydaleniowej i detencji, zarzucając jednocześnie władzom greckim naruszenie art. 3 Konwencji w związku z warunkami panującymi w ośrodku – zarzuty dotyczyły przepełnienia ośrodka, słabych warunków sanitarnych oraz braku dostępu do naturalnego światła i braku aktywności fizycznej. Jednocześnie we wrześniu sąd krajowy skazał pana Amadou na karę 3 miesięcy pozbawienia wolności i na grzywnę w wysokości 1500 euro. Skarżący został wówczas przeniesiony do ośrodka detencyjnego w Aspropyrgos. Następnie cudzoziemiec wniósł o nadanie statusu uchodźcy i w listopadzie 2010 r. został zwolniony z detencji, otrzymując dokument potwierdzający ubieganie się o ochronę międzynarodową. W tym samym miesiącu skarżący zwrócił się do właściwych władz ministerialnych z prośbą o znalezienie miejsca zamieszkania oraz o pomoc materialną. W marcu 2012 r. władze greckie odrzuciły wniosek skarżącego o status uchodźcy, na którą to decyzję pan Amadou wniósł odwołanie. Aplikujący zaskarżył warunki panujące w ośrodkach detencyjnych, a także warunki, w jakich musiał żyć po opuszczeniu ośrodków jako naruszające art. 3 Konwencji. Ponadto domagał się stwierdzenia naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji w związku z brakiem efektywności kontroli sądowej detencji. Trybunał uznał zarzuty pana Amadou za zasadne i stwierdził naruszenie przepisów konwencyjnych. Warto podkreślić, że w niniejszej sprawie Trybunał nadal podtrzymał linię orzecniczą rozpoczętą wyrokiem w sprawie M.S.S. – również w wyroku w sprawie pana Amadou uznano, że dochodzi do naruszenia art. 3 Konwencji, gdy cudzoziemiec ubiegający się o ochronę międzynarodową żyje w warunkach skrajnej biedy i oczekuje długi czas na rozpatrzenie wniosku azylowego³⁷

Kolejny chronologicznie wyrok przeciwko Grecji, w sprawie R.T. został wydany 11 lutego 2016 r.³⁸ Sprawa dotyczyła obywatela Iranu, który został zatrzymany w związku z nielegalnym wjazdem na terytorium Grecji (październik 2010) i umieszczony w detencji w placówce straży granicznej w Tychero.

³⁶ Wyrok ETPC z 4.02.2016 w sprawie *Amadou przeciwko Grecji*, skarga nr 37991/11.

³⁷ Zob. również: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/amadou-v-greece-no-3799111-article-3-54-4-february-2016> [dostęp: 01.01.2017].

³⁸ Wyrok ETPC z 11.02.2016 r. w sprawie *R.T. przeciwko Grecji*, skarga nr 5124/11.

Wobec cudzoziemca wydano decyzję powrotową, która została zakwestionowana przez władze tureckie. Tym samym wydana została decyzja o przedłużeniu detencji wobec pana R.T. w związku z postępowaniem powrotowym. W listopadzie 2010 r. cudzoziemiec złożył wniosek o status uchodźcy. Co ciekawe, w styczniu 2011 r. aplikujący został wydalony do Turcji, skąd powrócił do Grecji i pozostawał w detencji w Tychero.

27 stycznia pan R. T. podpisał oświadczenie o wystąpieniu z procedury uchodźczej oraz chęci powrotu do kraju pochodzenia. Pięć dni później, 1 lutego, aplikujący poprosił o anulowanie decyzji o detencji i wydaleniu oraz wyraził chęć powrotu do Iraku w celu uczestnictwa w pogrzebie syna. Skarżący potwierdził wówczas, że w przypadku wydalenia do Iranu, groziłoby mu prześladowania na tle politycznym. Sąd Administracyjny wyraził zgodę na zwolnienie cudzoziemca z aresztu i nakazał mu opuszczenie Grecji w ciągu 30 dni. Pan R. T. złożył następnie skargę przeciwko władzom greckim, zarzucając im naruszenie art. 3 w związku z warunkami panującymi w ośrodku w Tychero, ponadto wskazał na braki w systemie azylowym w związku z rozpatrywaniem wniosku statusowego oraz wskazał na naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji w związku z brakiem efektywnej kontroli sądowej detencji. Trybunał uznał, że w przypadku pana R. T doszło do naruszenia art. 3, 5 ust. 4 i 13 Konwencji.

21 kwietnia 2016 r. Trybunał wydał kolejny wyrok wobec w Grecji, w którym stwierdził naruszenie standardów konwencyjnych³⁹. Aplikującym był obywatel Iraku, mieszkający w Atenach. Pan H. A. przyjechał do Grecji w sierpniu 2010 r. i został zatrzymany za nielegalny wjazd w placówce detencyjnej w Tychero. Wobec cudzoziemca wydano decyzję wydalenią, natomiast on sam złożył wniosek o status uchodźcy, który został odrzucony. Bazując na dotychczasowym orzecznictwie ETPC, pan H. A. złożył wniosek do sądu administracyjnego o zwolnienie z detencji, podnosząc, że jest ona nielegalna, zaś Tychero nie spełnia standardów placówki detencyjnej. Skarga cudzoziemca została uwzględniona – sąd uznał niezasadność detencji od momentu, kiedy schronienie panu H. A. oferowała organizacja pozarządowa. Rozpatrując skargę cudzoziemca, Trybunał orzekł, że doszło w jego przypadku do naruszenia art. 3 w związku z umieszczeniem w degradujących warunkach w Centrum w Tychero oraz i 5 ust. 4 Konwencji w związku z brakiem kontroli sądowej detencji⁴⁰.

Omówione orzeczenia wskazują na utrzymującą się linię orzeczniczą ETPC wobec Grecji. Mimo trwającego kryzysu migracyjnego i wyjątkowego obciążenia greckiego systemu recepcyjnego, można uznać, że Grecja nie otrzymała żadnej taryfy ulgowej w ocenie prawnej wykonywania przez nią zobowiązań w ramach WESA. Trybunał w uzasadnieniach wyroków często odnosi się też do poprzednich spraw (jak np. w ostatnim przytoczonym tu wyroku w sprawie H. A.).

³⁹ Wyrok ETPC z 21.04.2016 r. w sprawie *Ha.A. przeciwko Grecji*, skarga nr 58387/11.

⁴⁰ Omówienie orzeczenia znajduje się również na stronie: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/haa-v-greece-no-5838711-articles-3-51-54-21-april-2016>.

4. Konkluzje

Jak wynika z przytoczonego orzecznictwa, sprawy toczące się przed Trybunałem w dużej mierze dotyczą okresu z czasów wydania orzeczenia M.S.S. We wszystkich wyrokach wydanych w sprawach dotyczących detencji migrantów w Grecji Trybunał stwierdził naruszenia art. 3 lub 5 Konwencji. Niezwykle problematyczną kwestią, wymagającą szerszej dyskusji na polu europejskim, jest brak poprawy w zakresie recepcji migrantów w Grecji, spowodowany kryzysem migracyjnym. Wydaje się, że dotychczas wydane wyroki, których jest znacząca ilość, nie zmieniają zarządzania migracją w samej Grecji, ani też nie są w stanie zatrzymać niechlubnej tendencji, nasilonej jeszcze napływem uchodźców syryjskich.

Alarmująco o sytuacji w Grecji wypowiadają się organizacje zajmujące się prawami człowieka, takie jak Human Rights Watch⁴¹ i Amnesty International. Amnesty w raporcie wydanym na początku 2016 r. podkreśliła, że w ośrodkach recepcyjnych na Lesbos i Chios panują nieludzkie warunki, podobnie trudna sytuacja panowała w Idomeni⁴². Również Komitet Praw Człowieka ONZ w uwagach dot. obserwacji przedstawionych w związku z raportem przestrzegania Paktu Praw Obywatelskich zauważył w grudniu 2015 r., że w Grecji odnotowano stosowanie mowy nienawiści wobec migrantów, używanie przemocy wobec cudzoziemców przez organy państwowe (przede wszystkim policję) oraz złe warunki w ośrodkach detencyjnych⁴³

Raport roczny Agencji Praw Podstawowych również nie pozostawia złudzeń – w specjalnym aneksie zatytułowanym „Focus. Asylum and migration into EU in 2015” podkreślono, że w 2015 r. dochodziło do tzw. push – backs (spychania łodzi z migrantami poza wody terytorialne) w Grecji, Bułgarii i Hiszpanii⁴⁴. Raport opisuje również niehumanitarne warunki panujące w greckich ośrodkach dla osób ubiegających się o ochronę, gdzie niejednokrotnie kobiety i dzieci musiały nocować na otwartym powietrzu lub w przepełnionych pomieszczeniach⁴⁵.

Aktualne wydają się również rekomendacje zawarte w raporcie PICUM z 2013 r. – wśród nich znalazły się m.in. postulaty wzmocnienia III sektora i dalszego pogłębiania współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi (co oczywiście nie powinno prowadzić do sytuacji, w której NGO wyręczają państwo

⁴¹ Przykładem może być krytyczna relacja z funkcjonowania hot-spotów z maja 2016 roku: <https://www.hrw.org/news/2016/05/19/greece-refugee-hotspots-unsafe-unsanitary>.

⁴² Amnesty International Annual Report 2015/2016, s. 169. Raport do pobrania na stronie: <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2016/02/annual-report-201516/> [dostęp: 20.07.2016].

⁴³ International Covenant on Civil and Political Rights, 3 December 2015, Human Rights Committee, CCPR/C/GRC/CO/2, Concluding observations on the second periodic report of Greece.

⁴⁴ Focus. Asylum and migration into EU in 2015, FRA, S. 16. Raport do pobrania na stronie: www.fra.europa.eu [dostęp: 20.07.2016].

⁴⁵ Ibidem, s. 20. Na temat aktualnej sytuacji zob. Raporty miesięczne FRA dostępne na stronie: <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders/overviews> [dostęp: 11.01.2017].

w wykonywaniu jego zobowiązań – uwaga autorki), pracy w środowiskach migranckich na poziomie lokalnym i w małych wspólnotach oraz znalezienie rozwiązania dla tzw. *non-removable migrants*, tj. migrantów, których z różnych przyczyn nie można wydalic (bo np. nie potwierdziło ich tożsamości żadne państwo trzecie), a nie otrzymali oni ochrony międzynarodowej⁴⁶.

Jak wynika ze stanowiska ECRE przedstawionego w dokumencie oceniającym realizację postanowień wyroku w sprawie M.S.S. z marca 2016 r., Grecja potrzebuje reformy systemowej, a nie tylko krótkoterminowych środków przyjmowanych *ad hoc*⁴⁷.

Wiele kontrowersji wzbudziła propozycja Komisji Europejskiej z 8 grudnia 2016 r. przywrócenia możliwości zawracania do Grecji jako kraju pierwszego wjazdu osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w UE⁴⁸ (możliwość zawracania na podstawie rozporządzenia dublińskiego została zawieszona w 2011 r. po wyroku w sprawie M.S.S. oraz N.S.). W przedstawionej propozycji Komisja wskazała na pewną poprawę w implementacji prawa azylowego UE przez Grecję oraz w dostępie do procedury uchodźczej czy warunkach recepcyjnych dla grup wrażliwych. Faktem jest, że Unia czyni starania celem polepszenia sytuacji w Grecji – dowodem na to są środki relokowane na lata 2014–2020 na kwotę 509 milionów euro. Jednak w obecnej niestabilnej sytuacji, jaka cały czas utrzymuje się na granicach południowych Unii, przywrócenie transferów pozostaje krokiem ryzykownym, choć pewnie koniecznym dla realizacji programu Komisji „Back to Schengen”⁴⁹. Wciąż otwarte zatem pozostaje pytanie: *Jak daleko jeszcze?*... . Odpowiedź na kwestie, czy istnieją realne szanse na rozwiązanie kryzysu migracyjnego i deficytów w systemie azylowym w Grecji, wciąż stoi pod znakiem zapytania. Z całą pewnością rozwiązanie powinno zostać znalezione w reformie WESA i systemu dublińskiego, skutkując przerwaniem czarnej serii wyroków przeciwko Grecji.

⁴⁶ PICUM, *The Silent Humanitarian Crisis in Greece: Devising Strategies to Improve the Situation of Migrants in Greece*, Workshop Report, March 2013, s. 9. Raport dostępny na stronie www.picum.rog [dostęp: 10.01.2016].

⁴⁷ <http://www.statewatch.org/news/2016/apr/ecre-icj-submission-coe-greece-committee-ministers-5th-submission-legal-submission-2016.pdf>.

⁴⁸ Commission Recommendation of 8.12.2016 addressed to the Member States on the resumption of transfers to Greece under Regulation (EU) No. 604/2013, Brussels, 8.12.2016 C(2016) 8525 final https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20161208/recommendation_on_the_resumption_of_transfers_to_greece_en.pdf.

⁴⁹ Communication from the Commission to The European Parliament, The European Council and The Council, ‘Back to Schengen – A Roadmap’, COM(2016) 120 final, 4.3.2016.

HOW MUCH FURTHER? ANALYSIS OF SELECTED ECHR CASE LAW AGAINST GREECE CONCERNING MIGRANTS' RIGHTS VIOLATION

Key words: migration, asylum, Greece, detention, ECHR case – law

Summary

Discussion on Greek problems with detention centers and asylum system organization has been present at EU forum for quite a long period. Migration crisis that was initiated by tragic accident next to Lampedusa Island in April 2015 made the problem of migrants' rights violations more visible and ethically significant. The article presents up to date ECHR case law concerning migrants situation in Greece (mainly concerning art. 3 and 5 of the Convention). The author analyses rulings issued between April 2015 and June 2016. Due to the length of trial proceeding before ECHR the cases concerned the allegations from 2010 and 2011. This is all the more significant subject to discuss because the situation in Greece in the area of migrants' rights protection seems to become the never ending story. Despite the actions taken by EU authorities it doesn't seem to help the migration crisis in Greece anyhow.